

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav české literatury a komparatistiky

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

POSUDEK ŠKOLITELE NA DISERTAČNÍ PRÁCI MGR. ŠTĚPÁNA SIROVÁTKY

*PRAVDA POTŘEBUJE TĚLO. ROZBITÉ ZRCADLO MODERNY
V DÍLE JIŘÍHO KARÁSKA ZE LVOVIC.*

Disertační práce Štěpána Sirovátky je přesvědčivým a zdařilým důkazem, že dílo Jiřího Karáska ze Lvovic neztratilo ani v novém století nic ze své přitažlivosti, spíše naopak, jak ukazuje autor předkládané práce, která Karáskovo dílo vřazuje do výrazně širšího kontextu estetické moderny jako „makroepochy“, zahrnující vývoj v rozmezí 1800-2000, jak „estetickou makromodernu“ interpretuje literární historik a germanista Silvio Vietta. Jde o model estetické moderny jako *dlohodobého fenoménu*, jehož hlavní rysy tvoří podle Vietty myšlenka estetické autonomie, estetika fragmentu, estetika ošklivosti a estetika experimentu: od raného romantismu až k jazykovým experimentům literatury druhé poloviny 20. století. Takto chápaná estetická moderna se konstituovala jako kritický korektiv osvícenského racionalismu. Pojem „makroepocha“ (nebo „makromoderna“) je především operačním pojmem, umožňujícím postihnout široké spektrum estetických programů, konceptů, uměleckých postupů, pojmů atd. v jejich vzájemné interferenci, ale také v jejich protikladnosti a jinakosti.

Právě tato protikladnost, rozporuplnost, ambivalentnost, provázená silným napětím mezi fascinací předkulturní archaičnosti a recentním vědomím, mezi *sebekonstrukcí* a *sebedestrukci* moderního Já, je pro Štěpána Sirovátka a jeho výklad Karáskova díla přitažlivá, neboť tyto interference a souběžnosti protikladů spatřuje Štěpán Sirovátka uskutečněny v Karáskově díle zvláště originálním způsobem, především v alianci neobaroka, pseudostředověkých reminiscencí a dekadentního symbolismu. Modernistická fascinace barokní estetikou je podle Štěpána Sirovátky projevem Karáskova kritického postoje k osvícenskému racionalismu, k protibaroknímu afektu obrozenců, ale také k egalitářské ideologii „husitských tradic“ a protikatolicismu masarykovského republiky.

Dalo by se říci, že u Karáska se setkáváme s *antimoderní* moderností, která má na konci 19. a počátku 20. století různé podoby. Přímo modelovou realizací tohoto antimoderního modernismu byly od počátku 20. století v české kultuře aktivity a nakladatelství Josefa Floriana a jeho okruhu. Název sborníků *Nova et vetera* je výmluvný. Součástí Karáskova antimoderního modernismu je také tendence k mytizaci světa a sebe sama. Jak ukazuje Štěpán Sirovátka, hrdinové Karáskových próz vystupují jako dandyové a mystikové v jedné osobě. Karáskův antimodernismus je *moderní* i – a právě – v tom, že

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav české literatury a komparatistiky

projevuj a ukazuje silně restaurativní a regresivní rysy, které jsou vlastní moderně, třebaže většinou maskovány extatickým opojením přítomností a hypotetickou budoucností. Ale konflikt sekularizace a jejích projevů, zánik rituálů, představa moderny jako cesty podsvětím (moderních velkoměst) sdílí stejně tak Karásek jako Stefan George, R. M. Rilke, T. S. Eliot nebo García Lorca. S tím rozdílem, že pokud jde o básnický výraz, zůstává Karásek věrný poetice a estetice *fin de siècle*.

Zvláštní kapitolu věnuje Štěpán Sirovátka Karáskově sbírce *Zazděná okna*, kterou interpretuje, podnícen Deleuzovou (leibnizovskou) koncepcí baroka, jako hermetickou reflexi leibnizovské monadické „duše bez oken“. Absolutizace interiority je momentem, který tvoří výrazné pojítko mezi středověkým a barokním mysticismem a figuracemi uzavřenosti v kultuře *fin de siècle* (slavný obraz Fernanda Khnopffa, *I lock my door upon myself* [1891], inspirovaný básní Christiny Rossetti/ové *Who Shall Deliver Me?*, je jednou z modelových realizací tohoto paradigmatu). Tato interiorizace se v symbolismu, zvláště v jeho dekadentní fázi, stává mj. výrazem autokomunikativního a autistického „sebeuvěznění“ v uzavřeném světě estetické existence, v němž tvůrce umění vystupuje jako *vězeň* i *věznitel* v jedné osobě (paradigmaticky v Březinově básni *Vězeň z Tajemných dálek*). Karásek realizuje přesně to, o čem píše Niklaus Largier, k jehož tezi se Štěpán Sirovátka ve své práci vztahuje, v knize *Die Kunst des Begehrens. Dekadenz, Sinnlichkeit und Askese* (Verlag C. H. Beck: München 2007, s. 7-16): volí extrémně stylizované prostory svých praktik a zkušeností. V tom má, podle Largiera, dekadentní estét blízko k asketickému řeholníkovi, neboť strohá mnišská cela a ztemnělý přepychový budoár vnějšímu světu odvráceného dekadentního sběratele umění mají tytéž základy: maximálně stylizovaný prostor uměle indukovaného vzrušení s cílem ať již *unio mystica* nebo mimořádného uměleckého prožitku.

Pěkné jsou postřehy Štěpána Sirovátky v souvislosti s motivem zazdění ve vztahu k mystice Jana od Kříže (Juan de la Cruz). Alegorické a erotické figurace působí výrazně v básních Jana od Kříže jako i v básních Karáska ze Lvovic a dalších autorů dekadentního symbolismu. Zajímavá je v Karáskových *Zazděných oknech*, v jejich druhém oddílu (od titulní básně a dále) symbolika očí a vidění jako možné *profanatio* mystického zření („Noche oscura del alma“ Jana od Kříže). Podobně jako pro barokní mystiky a básníky je také pro Karáska podstatný vztah mezi erotickou imaginací a poetikou kontemplanace. Smyslová meditace jako *pozorování* a bezpředmětná, čistě duchovní kontemplanace jako *nazření*.

Jistě, vývoj Karáskovy poetiky s v desátých a dvacátých letech 20. století proměňoval (Štěpán Sirovátka zmiňuje příklon v zeyerovské neoromantice), v jeho básních (sbírky *Endymion*, 1909, a *Ostrov vyhnanců*, 1912), působí mnohem spíše než dekadentní provokace 90. let meditativní ráz většiny básní, aranžovaných jako dialogy s pamětí západní kultury a jejími nositeli, ale také s jejími literárními hrdiny, jak naznačují samotné názvy básní Karáskovy sbírky *Ostrov vyhnanců: V amfiteatru veronském, Santa Ceterina di Siena, David Michelangelův, Giuliano De'Medici, Beatrice Cenciová, Náhrobek Keatsův, Hölderlin,*

FILOZOFICKÁ FAKULTA Univerzita Karlova

Ústav české literatury a komparatistiky

Náhrobek Augusta hraběte Platena, U hrobu Ludvíka Bavorského v chrámě michalském v Mnichově ad.). Toto kulturologické téma představuje jeden z hlavních rysů neoklasicistní moderny 10. let 20. století.

Zdá se – a Štěpán Sirovátka se k tomuto problému ve své práci znovu a znovu vrací, totiž k napětí mezi tělem a duchem, tělesností a kontemplací –, že kontrast *moderní* versus *archaický*, znamená v antropologické rovině konflikt nebo opozici mezi *tělesností* a *duchovností*, v sémiotické rovině mezi (moderním) *jazykovým* projevem, verbalitou, „řečovým gestem“ a mezi (archaickou) non-verbalitou a řečí těla. Štěpán Sirovátka si je tohoto napětí dobře vědom a činí je vlastně hlavním tématem své práce, aby je demonstroval na příkladě „dekadentního Karáska“. V tomto smyslu je Karásek pozoruhodným autorem, který asi nejvíce v českém symbolismu a postsymbolismu tento protiklad vyhrocuje. Stačí připomenout tělesnost a smyslnost orgiastických „dionýských“ básní sbírky *Sexus necans* a „skulpturální“, neoklasicismu blízkou poetiku *Ostrova vyhnanců*. Je příznačné, že emfázi děsu při „pohledu“ do nitra hrobů v básních *Zazděných oken* nahradila v *Ostrově vyhnanců* meditace u *náhrobků*. Herec v antickém řeckém divadle, který se orientoval podle paradigmatu sochy, představoval spojení a jednotu smyslového vnějšku a duchovního nitra, argument, který je pro Hegelův (ve třetím svazku *Vorlesungen über die Ästhetik*) výklad herce v antickém divadle směrodatný.

Štěpán Sirovátka zmiňuje v této souvislosti Huysmansovu úvahu o předešle k *Tannhäuserovi*, že Wagnerova hudba nemá být podle Huysmanse pouze slyšena, nýbrž také pociťována jako tělesná. Jde o Wagnerovo charakteristické rozdělení gesta, zvuku a slova, jeho sémantizace mimiky a fyziognomiky v protikladu k mluvenému slovu, jak si toho velmi přesně povšiml již Nietzsche.

Závěrem bych shrnul, že disertační práce Štěpána Sirovátky představuje osobitý a v nejednom ohledu podnětný příspěvek k poznání nejen Karáskova díla, ale také (symbolistické a posymbolistické) moderny.

Jak z výše uvedeného vyplývá, práce mgr. Štěpána Sirovátky splňuje nároky a požadavky kladené na disertační práce a možno ji přijmout jako podklad k úspěšnému obhájení titulu Ph.D.

Prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A.

Praha, 07. 01. 2021

Ústav české literatury
a komparatistiky
Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy
náměstí Jana Palacha
2, Praha 1, 116 38

(+420) 221 619 232
ceslit@ff.cuni.cz
<http://uclk.ff.cuni.cz>